

ב"ה

קובץ ליקוט עניינים וביאורים

בקשר ל'ליקוט השבועי':
בא תשל"ד

נדפס בלקוטי שיחות
חלק יא, שיחה א לפ' בא - ע' 34



יו"ל לקראת ש"פ בא תשע"ד
- "ארבעים שנה"

קביעות שבועית בלקוטי שיחות -
ואתם תלוקטו

הלימוד בקובץ זה מוקדש



הוקדש על ידי

הערות והארות יתקבלו בברכה

בכתובת: rizs@neto.bezeqint.net או בפקס: 08-6882799.

*

ניתן לקבל את היו"ל על ידינו **בקביעות** -
על ידי כתיבה לכתובת או לפקס' הנ"ל

*

המעוניין להשתתף בזיכוי הרבים -
ולהקדיש לזכותו את אחד מהקובצים הבאים
יפנה להכתובת הנ"ל
או לטלפון מס' 050-4125205

1. תמצית ה'ליקוט' – מתוך הספר "לקוטי ערכים": מתוך (א)

בדין "מתוך שהותרה הוצאה לצורך (אוכל נפש) הותרה שלא לצורך" נחלקו רש"י ותוספות²: לרש"י מתירים בית הלל (מן התורה) אפילו כשאין צורך כלל בהוצאה זו, ולתוספות אין הדבר מותר אלא אם כן יש בו צורך היום קצת.

במאי קמיפלגי?

לדעת שניהם, שיטת בית הלל היא שההיתר של מלאכת אוכל נפש מפקיע מלאכה זו מגדר איסור מעיקרא - ההיתר משמש כטימן המציין איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת, ולכן היא מותרת גם כשאינה לצורך אוכל נפש³ (ואילו לדעת בית שמאי אוכל נפש הוא טעם להתיר מלאכה זו, ולכן לא הותרה אלא לצורך אוכל נפש).

אלא לרש"י, מלאכת אוכל נפש היא סוג מיוחד - "מלאכת הנאה"⁴, ואינה בכלל "מלאכת עבודה" האסורה ביום טוב⁵; והגדרה זו חל עליה בעצם, במהותה, גם ללא כוונת האדם לצרכו ולהנאתו. ואילו לתוספות, אין הבדל מהותי בין מלאכת אוכל נפש לבין שאר מלאכות, אלא שעשיית המלאכה לצורך הנאת האדם מוציאה אותה מכלל "מלאכת עבודה".

בסגנון אחר קצת:

לרש"י מגדירה התורה מלאכת אוכל נפש כסוג בפני עצמו ("מלאכת הנאה") מצד גוף הפעולה; ולתוספות הוגדרה מלאכה זו לפי כוונת הפעולה (עשייתה לצורך הנאת האדם).

מתוך (ב)

לדעת התוספות לא הותרה מטעם "מתוך" רק מלאכה שהיא לצורך היום קצת¹.

וטעמו ונימוקו: אוכל נפש הוא טעם, ולא סימן. אלא, שאין פירוש הדברים שאיסור המלאכה נדחה מפני חשיבותו של צורך אוכל נפש (שלפי זה אין המלאכה מותרת אלא אם נעשתה לצורך אוכל נפש), אלא שהמלאכה הותרה לגמרי, היות שיש בה צורך מסויים של אוכל נפש. ולכן מותר לשחוט בהמה גם אם אינו צריך אלא לכזית מבשרה². מתוך שהותרה לצורך (מכיון שלצורך אוכל נפש הותרה המלאכה, היתר בעצם המלאכה), הותרה נמי שלא לצורך - בין כאשר רק מקצתה היא לצורך אוכל נפש ממש, בין אם הוא לצורך והנאת האדם סתם, הנחשב כ"מקצת" (בתוכן ובאיכות) של הצורך דאוכל נפש.

2. מתוך הספר "המועדים בהלכה" (נסמן בהערה 8 שב'ליקוט'):

אך אשר יאכל לקל נפש הוא לבדו יעשה לכם (שמות יב טז)

מה בין שבת ליום טוב

"אין בין יום טוב לשבת, אלא אוכל נפש בלבד" - כלל גדול זה, שנאמר פעמיים במשנה¹, משמש יסוד לכל הספרות ההלכתית המיוחדת ליום-טוב. מלבד ההבדל בעונשים שבין שבת ליו"ט - בשבת זדונו בכרת (בלא עדים והתראה) ובסקילה (בעדים ובהתראה) ושגגתו בחטאת, מה שאין כן ביו"ט, שאין בזדונו אלא עונש מלקות - הרי כשם שבמלאכת שבת יש עשה ולא תעשה, כך יש עשה ולא תעשה ביו"ט². הרמב"ם מנה בהלכות שביתת יום טוב שתיים עשרה מצוות: שש מצוות עשה ושש מצוות לא תעשה. כלומר: בכל יו"ט יש עשה ולא תעשה, אלא שכל חג נמנה לחוד. ראשון של פסח, שביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון של סוכות, שמיני של סוכות - "ששת הימים האלו... הן הנקראין ימים טובים ושביתת כולן שוה" ו"כל השוכת ממלאכת עבודה באחד מהן הרי קיים מצות עשה, שהרי נאמר בהן שבתון, כלומר שבות, וכל העושה באחד מהן מלאכה שאינה לצורך אכילה... הרי בטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר פל מלאכת עבדה לא תעשו, פל מלאכה לא יעשה בהם"³.

היתר אוכל נפש ביום טוב - סימן או טעם

ויסוד זה של "אין בין יום טוב לשבת..." טעון בירור עיקרי בעצם הגדרתו. מהו פירוש ההיתר של מלאכת אוכל נפש ביו"ט: סוג מיוחד של מלאכות, שעליהם לא נאמר האיסור כלל, או שאותן המלאכות הותרו לצורך הנאת ושמחת יו"ט? במלים אחרות: אוכל נפש הוא סימן, או טעם, כלומר: "מלאכת עבודה" אסרה תורה, פרט למלאכת אוכל נפש שאינה בכלל שם זה של "מלאכת עבודה", או שלא קלות תכונתה של המלאכה היא הגורמת, אלא הטעם של שמחת יו"ט הוא שכשבילו התירה התורה לעשות מלאכה ביום טוב? חקירה זו מתורתן של הראשונים למדנוה. הדבר מפורש ברמב"ן⁴ ובחינוך⁵: "אבל פירוש מלאכת עבדה כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, כענין שנאמר (שמות כ ח) ששת ימים תעבד ועשית פל מלאכתה, ובכל עבודה בשדה, ועבודתם

- 1 ביצה לו ב; מגילה ז ב.
- 2 ראה שבת כה א.
- 3 רמב"ם יו"ט פ"א.
- 4 אמור כג ז.
- 5 מצוה רצח.

וזרעתם, וקין היה עובד ארמה, ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה, לא מלאכת עבודה. וזה מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחילה (שמות יב טז) כָּל מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה כָּהֶם (רוצה לומר: ולא כתוב "מלאכת עבודה"), הוצרך לפרש אַךְ אֲשֶׁר יֹאכַל לְכֹל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם, וכשאר כל ימים טובים יקצר ויאמר כָּל מְלָאכָת עֲבָדָה לֹא תַעֲשׂוּ לְאִסּוּר כֹּל מְלָאכָה שֶׁאֵינָה אוֹכֵל נֶפֶשׁ וְלֹהוּדִיעַ שֶׁאוֹכֵל נֶפֶשׁ מוֹתֵר בָּהֶן". כעין דברים אלה כתב בקצרה אף המגיד⁷ משנה⁶ ותלה הדברים בכוונת לשון הרמב"ם. אף בשיטה מקובצת לכתובות⁷ בשם "שיטה ישנה" אנו מוצאים לשון זו: "...כלומר כל אותן מלאכות שהותרו לצורך אכילה לא היו בכלל לא תעשה כל מלאכה, והאי דכתב רחמנא אשר יאכל לכל נפש לסימנא בעלמא הוא דכתביה..."⁸.

האם מוסכמת היא הגדרה זו וכל הראשונים מודים בה? יש, לכאורה, מקום לתלות הדבר במחלוקת רש"י ותוספות בענין "מתוך". וכאן אנו באים לנושא הלכתי חשוב של יו"ט שטפלו בו הרבה בספרות התלמודית - "מתוך". בית שמאי אומרים אין מוציאים לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לדרשות הרבים, ובית הלל מתירין⁹ - בפירוש מחלוקת זו אמרו בגמרא, שבית הלל סוברים: "מתוך שהותרה הוצאה לצורך (אוכל נפש), הותרה נמי שלא לצורך", ובית שמאי אינם מודים ב"מתוך". רש"י ותוס' נחלקו: לרש"י מתירים בית הלל מן התורה, מטעם זה של "מתוך", אפילו כשאין לו צורך כלל. דעת התוספות (וכמותם סוברים הרבה ראשונים, הובאו דבריהם בשיטה מקובצת לכתובות ז א), שדוקא כשיש צורך היום, אפילו שאינו צורך אוכל נפש, הוא שמתירים בית הלל, אבל כשאינו צורך היום כלל, אף בית הלל אוסרים מן התורה (מדרבנן אף רש"י מודה שאסור). סברת "מתוך", ביחוד לשיטת רש"י, קשה להבין: וכי בשביל שהתורה התירה לצורך אוכל נפש, נאמר שמותר אף שלא לצורך? הרי דברים ברורים ומפורשים אמרה תורה: "אַךְ אֲשֶׁר יֹאכַל לְכֹל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם". באמרי-בינה להר"מ אורבך¹⁰ מפרש: רש"י סובר כהרמב"ן, שמלאכת אוכל נפש אינה בכלל "מלאכת עבודה", וממילא אין הברל אם עכשיו עושה אותה לצורך או שלא לצורך, מאחר שבעצם אינה בכלל מלאכה האסורה. והוא ההסבר של "מתוך": מכיון שהותרה מלאכה ידועה לצורך אוכל נפש, סימן שאינה בכלל "מלאכת עבודה", וממילא הותרה אף שלא לצורך. לפי זה אפשר, שהתוספות ושאר הראשונים סוברים, ששמחת יו"ט היא המתרת, אלא שמספיק הנאה של צורך-היום אחר, לאו דוקא של אוכל נפש

מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך

מלאכת אוכל נפש אינה בכלל מלאכת עבודה

שמחת יום טוב היא המתירה

- 6 יו"ט פ"א ה"א.
7 ז א.
8 וראה שו"ע הרב תצה ב.
9 ביצה יב א.
10 דיני יו"ט סימן א.

(באמרי-בינה כתב צד אחד: רש"י סוכר כהרמב"ן; הצד השני לא הזכיר). כל שכן שבית שמאי, שחולקים בכלל על "מתוך", סוכרים כך. אפשר - אבל מלשון שלחן ערוך הרב בעל התניא¹¹ מבואר, שאפילו לשיטת האומרים, שצורך היום על כל פנים מוכרח שיהיה במלאכת "מתוך" (וכך נפסקה ההלכה), מכל מקום הטעם הוא שאיננה "מלאכת עבודה". ה"עבודה" נגדרת לא באופייה של מלאכה זו בכלל, אלא בתכלית המלאכה עכשיו. לעומת זה האריך בשאגת-אריה¹² אגב דיונו במצות שמחה בראש-השנה, להוכיח מסוגיית פסחים¹³ שכל ההיתר של מלאכת אוכל נפש ביו"ט הוא משום מצות שמחת יו"ט.

היתר "מתוך" משום שהמלאכה איננה "מלאכת עבודה"

הסוגיות של "מתוך"¹⁴ תופסות מקום רחב בראשונים כבאחרונים. לא בלבד בביאור עצם הסברא של "מתוך", אלא אף - ובעיקר - מצד כמה קושיות ששאלו בדבר. ביחוד עוסקים הרבה בישוב קושיית הראשונים על רש"י מסוגיית "הואיל", בפסחים¹⁵ ובביצה¹⁶: "האופה מיו"ט לחול, רב חסדא אמר לוקה, רבה אמר אינו לוקה. רב חסדא אמר לוקה, לא אמרינן הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי ליה, רבה אמר אינו לוקה, אמרינן הואיל". לרש"י, שמן התורה אומרים "מתוך" אפילו בלי צורך היום, למה לוקה לרב חסדא ולמה צריכים ל"הואיל" לרבה? שוב מטפלים הרבה בביאור דעת הרמב"ם¹⁷ שבהוצאה ובהבערה בלבד אומרים "מתוך". הרב המגיד סובר, שלדוגמא בלבד נקט הרמב"ם שתיים אלו. נחלק עליו הפרי חדש ומוכיח, שבדיוק אמר הרמב"ם דוקא הוצאה והבערה. אבל בגמרא מצינו, שאף בבישול ובשחיטה השתמשו ב"מתוך". בישוב הסתירה האריכו לפלפל בכמה ספרים¹⁸.

אוצר החכמה "מתוך" ו"הואיל"

מלאכות שהותרו מדיו "מתוך"

11 סימן תצה.

12 סימן קב.

13 סו א.

14 בביצה, בכתובות ובפסחים.

15 מו ב.

16 כא א.

17 יו"ט פ"א ה"ד.

18 ראה בשער-המלך יו"ט פ"א; מרכבת-המשנה שם; פני-יהושע ביצה יב; משכנות-יעקב או"ח סימן קכ; בית-יצחק או"ח סימנים לז ופב; משיב-דבר להנצי"ב או"ח לז ולח; ישועות-יעקב סימן תצה; עמודי-אור סימן כט; ועוד.

3. תוכן ה'ליקוט' - מתוך "ביאורי החומש":

כָּל מְלֹאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָּהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא
לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם (יב, טז)

יש לשאול: לשם מה פותח הכתוב בקביעה כללית "כל מלאכה לא ייעשה בהם", דבר המחייב להוסיף את ההגבלה "אך אשר ייאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" – והרי ניתן היה לכתוב (כפי שאכן נאמר בשאר החגים¹³¹) "כל מלאכת עבודה לא תעשו", הגדרה שאינה כוללת מלכתחילה מלאכת אוכל נפש¹³²?

כדי לבאר זאת יש להקדים, שההיתר לעשות מלאכת אוכל נפש ביום-טוב יכול להתפרש בשני אופנים¹³³:

(א) באופן עקרוני אסורות ביום-טוב כל המלאכות; אלא שמאחר שמלאכות מסויימות נחוצות לצורך אוכל נפש, הוציאה אותן התורה מכלל המלאכות האסורות, והתירה לעשותן ביום-טוב לצורך האכילה והשתייה בחג. לפי פירוש זה, הצורך באוכל נפש הוא הסיבה לכך שמלאכות אלה מותרות.

(ב) איסור מלאכה ביום-טוב חל מלכתחילה על סוגי מלאכה מסויימים בלבד – מלאכות שאינן לצורך אוכל נפש; מלאכת אוכל נפש אינה נחשבת כלל בגדר מלאכה לעניין איסור יום-טוב¹³⁴. לפי פירוש זה, הצורך באוכל נפש אינו הסיבה לכך שמלאכות אלה מותרות; אלא הוא משמש כהגדרה של המלאכות המותרות ותו לא.

צורך התפילה

ואם ננקוט באופן הראשון, שלפיו גם מלאכות אוכל נפש הן בכלל המלאכות האסורות ביום-טוב, אלא שהתורה התירה אותן במיוחד – יתבהרו היטב דברי הכתוב כאן:

מאחר שזהו המקום הראשון שבו מופיע איסור המלאכה ביום-טוב – מסביר הכתוב היטב את הגדרת האיסור: מבחינה עקרונית כל המלאכות אסורות הן ("כל מלאכה לא ייעשה בהם"); ויחד עם זאת התירה התורה במיוחד מלאכת אוכל נפש לצורך האכילה והשתייה בחג ("אך¹³⁵ אשר ייעשה לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם").

ולאחר שכבר הוסבר עיקרון זה – שוב אין צורך לחזור על כך בכל פעם מחדש, ולכן בשאר המקומות מקצר הכתוב ומסתפק בקביעה הכללית "כל מלאכת עבודה לא תעשו".

לפי זה יתבארו היטב דברי אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך¹³⁶ – "כל מלאכה הנעשית באוכל או במשקה... נקראין כל מלאכות אלו וכיוצא בהן 'מלאכת אוכל נפש', שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יום-טוב, שנאמר 'אך אשר ייאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם':

בדברים אלו מכריע אדמו"ר הזקן בהתאם לאופן הראשון – שהתורה התירה במיוחד מלאכת אוכל נפש לצורך האכילה והשתייה ביום-טוב; והוא מביא לכך ראייה מפסוק זה – מכך שהכתוב האריך להוציא את מלאכת אוכל נפש מכלל המלאכות האסורות (ולא קיצר וכתב "כל מלאכת עבודה לא תעשו"), ללמדנו שאף מלאכת אוכל נפש היא בכלל המלאכות האסורות, אלא שהותרה במיוחד לצורך שמחת יום-טוב¹³⁷.

ומכאן למדנו כמה עיקרית המצוה של שמחת יום טוב – שהתורה התירה עבודה במיוחד את מלאכת "אוכל נפש", למרות שבעצם היתה מלאכה זו צריכה להיות אסורה ככל המלאכות.

(לקוטי שיחות חי"א ע' 34 ואילך)

אוצר החיים

137. ואף שההלכה נפסקה כדעת בית הלל (ביצה יב, א) ש"מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך", ואם כן משמע שהמלאכה מותרת בעצם, גם כאשר אין בה צורך אוכל נפש בפועל – הרי באמת אין סתירה בדבר, כמבואר בארוכה בלקוטי שיחות חי"א ע' 39 (על פי שיטת התוספות ביצה שם). עיין שם היטב.

4. מ"הערות הת' ואנ"ש" בתוכן ה"ליקוט":

בא

א. בליקוט בא ש.ז. הע' 11 מסתפק בהא דהמתענה ביו"ט שאסור לעשות מלאכה לאחרים, אם הוי דאורייתא או דרבנן, ולכ' צ"ל דהרי אדה"ז מסביר בתחילת אותה הלכ', דאין עירוב חבשילין מתיר אלא משום שמן התורה מותר, ומשמע שאפילו ישנו איסור דרבנן בכ"ז אפשר להתיר ע"י עירוב חבשילין, וא"כ מדין זה עצמו שאינו מועיל עירוב חבשילין, אפשר להוכיח שאסור מן התורה. אבל באמת אין מזה שום הוכחה, והביאור פשוט דאם אפילו ישנו רק איסור מדרבנן לבשל לאחרים, שוב יש איסור מהתורה לבשל בשביל שבת כיון שכל הטעם שמוח לבשל מיו"ט לשבת מן התורה, הוא מפני שהואיל ויבואו אורחים, אבל אם אפילו יבואו אורחים אסור לבשל בש-בילם מאיזה טעם שיהי', שוב הרי זה איסור מהתורה לבשל לצורך מחר, ופשוט שאין זה שייך להחקירה, אם אינו ראוי מדרבנן נקרא אינו ראוי מדאורייתא.

יצחק זאב ראזלער

ב. בליקוט הנ"ל הער' 18 מסתפק בדעת אדה"ז, אם זה שצריך במלאכת אוכל נפש צורך היום קצת, הוי מן התורה, או מדרבנן, ובהער' 35 פושט את הספק ממשמעות הלשון. ולכ' אינו מובן דהלא בסימן חמ"ו סע' ה' כתב וז"ל ולפיכך אסור לשרוף החמץ ביו"ט מן התורה, וע' שם שהארין דכיון שיש אופן אחר לקיים המצוה לא אמרינן מתוך, וע"ז כתב שזה מן התורה. ואולי אפ"ל שמשם אין ראי' שכן סובר אדה"ז, שהרי שם מסביר את דעת התוס' ד"ה מתוך (כתובות ז.).

רפאל אליעזר ראקסין

ג. בליקוט הנ"ל כסוף סעי' ד' כותב, ועפי"ז יוקשה עוד יותר בדברי אדה"ז כנ"ל סעי' ג', ז"א שכוונתו להקשות דכיון דאדה"ז ס"ל דההיתר של או"נ הוא טעם, וא"כ מה הסברה של מתוך וכמו שכתוב מקודם באותו הסעיף, להקשות על דעת התוס', דאם ס"ל שצורך או"נ הוא טעם להתיר מלאכות אלו, דא"כ לא מהני מה שיש צורך היום קצת. וצ"ל את הקושיא דהרי אדה"ז כ' בסימן תצ"ה סע"ג וז"ל וקיבלו חכמים שכל מלאכות או"נ מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יו"ט הותרו לגמרי וכו'. ונראה בכוונתו שיש שני עניינים דבס' א' מסביר שביו"ט אסור מלאכת עבודה, ואח"כ בטעיף ב' מסביר שמה שכתוב בתורה מפורש שאינו מלאכת עבודה זה מלאכות שנעשים באו"נ, ואח"כ הוא מוסיף

שעבלו חכמים שיש עוד עניינים שאינם נכללים במלאכת עבודה, ז"א שענין מחוך הוא לא ענין של סברא, אלא קבלת חכמים שהתורה התירה עוד עניינים, אבל בהליקוט משמע שענין מחוך אנו מבינים מזה שהתורה התירה או"נ, ואעפ"י שבהע' 33 מביא משו"ת או"ז שנראה מדבריו שזה סברא בעלמא, אבל הרי הרבה מפרשים אומרים שלומדים זה מפסוק, (המג"ש הובא בהע' 28, וידוע שיטת הראב"ד הובא בשטמ"ק כתובות שלומדים זה מלכם לכל צרכיכם, וכן הגר"א מביא שבירושלמי לומדים זה מפסוק,) וא"כ הרי אפ"ל שלדעת אדה"ז אי"ז סברא.

ואפ"ל שהכוונה בהליקוט היא לבאר דכיון שסוף סוף התירה התורה לא רק לצורך או"נ, א"כ מדוע כתוב בתורה בכלל הענין דאו"נ, בשלמא אם זה סימן א"כ לא חשוב מהו הסימן, אבל אם זהו סעם הי' צריך להיות כתוב בתורה ג"כ ההיחר לשאר הצרכים, וע"ז מסביר שהחזיר לשאר הצרכים בכלל בהחזיר לצורך או"נ, והענין הזה לא מעצמינו אנו אומרים את זה אלא שקיבלו חכמים שכך כוונת התורה.

אחד מאנ"ש

אוצר החכמה

ב. בלקו"ש חי"א שיחה א' לפ' בא מבאר בארוכה הענין דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, לדעת רש"י שלא בעינן צורך קצת מה"ת, ולדעת התוס' דבעינן צורך קצת. ונראה מהמשך השיחה שמסתפק בדעת אדמוה"ז אי ס"ל כרש"י או כתוס', ומפורש הוא בהערה 18 שם וז"ל: בשו"ע אדה"ז סתצ"ה ס"ג כתב: "מתוך שהתירה התורה כו' ובלבד שיהא בהן קצת צורך יו"ט" - אבל לא כתב אם זה מדאורייתא או מדרבנן, עכ"ל. ולקמן בהערה 35 כותב וז"ל: וע"פ הנ"ל י"ל דמה שמסיים "ובלבד שיהא בהן קצת צורך יו"ט" זהו מדאורייתא, כבפנים בדעת התוס'. ועפי"ז מדויק ג"כ לשון אדה"ז בסי' תקי"א ס"ו: ואע"פ... עכ"ל. הרי שצריכים לדיוקים והסברות וכו' לדעת שדעת אדה"ז היא כתוס'.

וצלה"ב: לכאורה מפורש דעת אדה"ז בזה בסי' תמ"ו ס"ה. וז"ל: ואם מצא חתיכת חמץ בביתו ביו"ט וכו' ויש חולקין ע"ז ואומרים וכו' לא יבערנה ביו"ט וכו' ה"ה מוקצה ואסור לטלטלו ביו"ט וכו' ואפי' לשרפה במקומה אסור אע"פ שאינו מטלטלו ומלאכת השריפה הותרה לצורך אכילה אין אומרים שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה לצורך מצוה כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יו"ט דהיינו שישליכנו לנהר או לביה"כ שהרי טלטול המוקצה אינו אסור אלא מד"ס וכו' ולפיכך אסור לשרוף החמץ ביו"ט מה"ת וא"א לחכמים להתיר דבר האסור מה"ת וכו', עכ"ל. הרי מפורש שזה שצריכים צורך קצת ה"ז מה"ת, דאם הוא רק מדרבנן, אבל מה"ת מותר בלא צורך כלל, א"כ מותר לשורפו מה"ת מטעם מתוך שהותרה שריפה לצורך הותרה נמי שלא לצורך כלל, והא דמדרבנן צריכים צורך קצת אי"ז נוגע כלל לעניינינו, כי כאן מבאר למה אסור לשורפו מה"ת.

אמנם באמת אי"ז קושיא, ובהקדים דכמה ראשונים הק' כו"כ קושיות על רש"י, וכמה מהם: מהא דאמר רב חסדא בביצה (כא, א) דהאופה מיו"ט לחול לוקה משום דלית לי' הואיל, ולדעת רש"י הרי מותר מטעם מתוך, אף שאין בזה שום צורך יו"ט כלל; מהא דשריפת קדשים אסור ביו"ט, ולדעת רש"י צ"ל מותר מטעם מתוך; מהא דמילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט, ולדעת רש"י הרי לא גרע משלא לצורך כלל, וצ"ל מותר מטעם מתוך; מהא דמוגמר אסור לעשות ביו"ט מטעם דאינו שוה לכל נפש, ולרש"י הרי גם שלא לצורך כלל מותר; וכך מעוד כמה עניינים. (עי' בתוס' וראשונים ביצה יב, א. וכתובות ז, א.) ובכו"כ אחרונים (שם) תירצו כו"כ תירוצים שונים על כו"כ מהקושיות וכו'.

והנה איך שנתרץ כל הקושיות, הנה נקודה יסודית אחת נראה (וכ"מ מכמה אחרונים) שלדעת רש"י היכא שנתכוין לאיזה צורך (חשוב) אחר גרע טפי מהיכא שאינו לצורך כלל.

ולכן כשאופה לצורך (או"נ - שהו"ע חשוב במלאכות אלו, אלא שהוא לצורך) אחר, לוקה, כי ע"ז לא קאי ^{מחייב} ¹²³⁴⁵⁶⁷ הדין דמתוך. וכך כששורף קדשים, שמקיים בזה מצות שריפת קדשים, או כשעושה חבורה לקיים מצות מילה, ה"ז גרוע מאס לא הי' בזה צורך כלל. ועד"ז במוגמר, דהרי מכווין להנאה כזו שאינו שוה לכל נפש, וא"כ ה"ז גרוע לגבי שאינו לצורך כלל.

וההסברה בזה: אף שטעמי' דרש"י שאי"צ צורך כלל, הוא, כמבואר בלקו"ש כאן, לפי שמלאכות או"נ הן בבחי' "סימין", ולא "טעם", ולכן מותרות מלאכות אלו לגמרי, וענין ה"או"נ" הוא רק לסמן איזו מלאכות הותרו, מ"מ הא גופא שהתורה מסמנת סוג מלאכות בגדר ד"או"נ" ה"ז קצת הוכחה ששייכות הן להענין דאוכל נפש, והוא: דאימתי ה"ה בסוג מלאכות או"נ שלא נאסרו מלכתחלה, רק אם "בכח" עכ"פ אפ"ל לצורך או"נ. ואין הכוונה שצ"ל אפשריות בזה בפועל שיבוא מזה לאו"נ, כ"א שצ"ל מלאכה כזו שמצד המלאכה עצמה ה"ה נושא בעצמה ענין או"נ בכח עכ"פ (אף שמצד ענינים צדדיים אפ"ל שאא"פ לבוא לאו"נ בפועל). ולכן גם היכא מעושה המלאכה שלא לצורך כלל ה"ז מותר, כי "בכח" ה"ה נושא ענין או"נ [ו"בכח" זה הוא הוא הענין שעושה אותה לסוג בפ"ע, סוג מלאכות או"נ - ולכן מובן שסברא זו (בשיטת רש"י) מטעם "בכח" וכו' אינו סותר כלל ההסברה דלקו"ש שהטעם לרש"י למה אין צריכים צורך כלל ה"ה לפי שמלאכות אלו הותרו מלכתחלה, כי הא בהא תליא: הסוג בפ"ע שלא נאסר מלכתחלה, הוא מלאכות כאלו שיש בהם "בכח" ענין או"נ].

והוא ע"ד המבואר בלקו"ש שם לדעת התוס' (בא' מההסברות וז"ל: גם מלאכות או"נ אינן שונות במהותן משאר המלאכות, אלא - באם נעשות לצורך הנאת האדם ביו"ט (צורך או"נ, או צורך אחר שהוא להנאת היום) אז אינן בכלל האיסור ד"מלאכת עבודה", אבל כשאין לצורך היום, הרי הן בגדר "מלאכת עבודה" האסורות ביו"ט - ולכן סברי התוס' שצריך להיות צורך היום קצת, עכ"ל. היינו שמפרש שאו"נ הוא "סימין" (לדעת התוס'), ומ"מ אימתי נעשות מלאכות אלו סוג בפ"ע היכא שנעשה לצורך היום קצת. ועד"ז י"ל לדעת רש"י שאימתי ה"ה סוג בפ"ע רק היכא שיש בהן "בכח" עכ"פ ענין או"נ.

ולפי"ז מובן שהיכא שעושה המלאכה בכוונה אחרת לגמרי, הרי זה סותר לענין ה"בכח" דאו"נ שישנו במלאכות אלו, ולכן גרעו מהיכא דאינן לצורך כלל, [וכמבואר בכמה מקומות שכוונה הפכית גרע מסתם, וא' מהטעמים בזה, כי "סתם" נושא בעצמו "בכח" עכ"פ הכוונה, משא"כ כוונה הפכית שוללת ה"בכח" הזה. ועד"ז בנדו"ד, וק"ל], ולכן גם לדעת רש"י אסור בכל האופנים הנזכרים לעיל, אף ששהוא שלא לצורך כלל מותר (ועד"ז במוגמר, כי מתכוין לענין השולל גדר או"נ, כי גדר או"נ הוא שוה

ואתם תלוקטו • קובץ ליקוט עניינים וביאורים פ' בא

לכל נפש, וכשהוא מתכוין לדבר שאינו כן, ה"ז שולל ה"בכח" דדבר השוה לכל נפש).

ומעתה יובן שגם לדעת רש"י היכא שמתכוין לקיים מצות שריפת חמץ ה"ז אסור מה"ת ביו"ט, אף ששריפה של"צ כלל מותר, כי מכיון שמתכווין להמצוה ה"ה שולל ה"בכח" דאו"נ, וכנ"ל. וא"כ מזה שאדמוה"ז כותב שמה"ת אסור לשרוף חמץ בפסח מכיון שאפשר לבערו באופן אחר, אינו ראוי שס"ל לאדה"ז כדעת התוס' שאם הוא שלא לצורך כלל ה"ז אסור מה"ת, מכיון שבנדון זה גם רש"י מודה שאסור. ומובן שפיר ספיקת כ"ק אדמו"ר שליט"א בדעת אדה"ז.

הרב יהודא לייב שפירא

ח. בגליון ז' (פ"ג) מסביר הר"י. ל. ש. דעת רש"י בענין מתוך שהותרה לצורך וכו' דעכ"פ צריכה להיות "מלאכה כזו שמצד המלאכה עצמה ה"ה נושא בעצמה ענין או"נ בכח עכ"פ" – לאפוקי היכא שעושה המלאכה בכוונה אחרת לגמרי, כגון כוונת קיום מצוה, ד"זה סותר לענין ה"בכח" דאו"נ שישנו במלאכות אלו, ולכן גרעו מהיכא שאינן לצורך כלל [כמבואר בכמה מקומות שכוונה הפכית גרע מסתם...]. ומיישב עי"ז קושיתו על השיחה משו"ע אדה"ז סי' תמ"ו, יעו"ש בהגליון.

והנה מלבד שמלשון רש"י לא משמע כן, שהרי כותב (במס' ביצה יב, ד"ה אלא מדלא אפלוג) ש"ב"ה אית להו כיון שהותרה לצורך הותרה מן התורה לגמרי" (וכן בלשון רש"י שהובא בתוס' שם ד"ה הג') – משמע "אף" לצורך מצוה וכד'; הרי בפשטות טעם ההיתר דמלאכות או"נ ביו"ט הוא משום שמחת יו"ט, שע"ז ירבה באכילת מאכלים שהוכנו בו ביום וטובים יותר ממאכלים שהוכנו מאתמול. וכך משמע מכמה מקומות בשו"ע אדה"ז הל' יו"ט, למשל סי' תצ"ה סעי' ה'–ח' וסי' תקי"ח סעי' א'. ואם מלאכות לשם שמחת אכילה מותרות, ולשם שמחת הנאת הגוף מותרות במתוך (שם סעי' ג'), למה יאסור רש"י מלאכות לשם שמחה של מצוה ויתיר (מהתורה) דוקא מלאכה כהוצאת אבנים? וא"ת שמאיזה טעם הוצאה זו מוסיפה לשמחת יו"ט של מוציא זה, הרי פשיטא שאין זו הנאה השוה לכל נפש. ועוד, א"כ אין זו הוצאה שלא לצורך כלל, אלא הוי צורך שמחת יו"ט שלו (מאיזה טעם; וע"ד שחוק כדור ברה"ר (תוס' שם)), וא"כ איזו כוונה תחשב ל"סתם" שאינו סותר ה"בכח" דאו"נ? (לכאורה לא נשאר לנו אלא מתעסק, שוגג, ואונס, שאין צורך להתירם). וא"ת שכוונה כזו (של מוציא זה), כיון שאינה לצורך חשוב, נחשב לרש"י כלא לצורך כלל, א"כ היינו תוס' היינו רש"י, רק שמה שתוס' קוראים "צורך קצת", רש"י קורא "שלא לצורך כלל".

ומה שמדמה סתירה זו – בין כוונה לצורך (חשוב) אחר, לענין ה"בכח" דאו"נ – לכ"מ שכוונה הפכית גרע מסתם (לדוגמא – שיטת הר"ן ספ"ג דר"ה בענין מצוות צריכות כוונה, דלכו"ע כוונה הפכית מעכבת), לכאורה אינו דמיון, דכאן הנדון בכוונה אחרת, אבל לא בכוונה הפכית (וע"פ טעם הנ"ל להיתר מלאכות או"נ, סוף כל סוף הכוונה אחת – קיום ושמחה של מצוה).

ובאמת ממקומו הוא מוכרע דלא כסברתו, דאם לרש"י לא אמרינן מתוך לקיום מצוה, למה לא מסתפק אדה"ז (בסי' תמ"ו, סעי' ה') במס"כ "אין אומרים שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה לצורך מצוה"? ולמה ממשיך ומאריך להוכיח שמהתורה אינו חייב לשורפו – משמע דאילו הי' חייב, הי' מותר במתוך. וא"ת שאני מצוה עוברת (כמבואר בקו"א ב'

סימן תצ"ה) – אדרבה, היתר מצוה עוברת גופא הוא משום דנחשב כהנאת הגוף (כמבואר בסימן תצ"ה, ג. ובקו"א ג' סימן תמ"ו) שהותר במתוך.

הרב אברהם אפרים פוקסברונער
ברייטן מסס.

ט. ...ראיתי מ"ש הרב א.א.פ. על מה שהערת בגליון ז' במ"ש בלקו"ש חי"א בענין מתוך שהותרה לצורך או"נ הותרה נמי שלא לצורך, וכנראה מתוך שלא הארכת, אין הענין מבואר כל צרכו. והענין הוא:

בסי' תצ"ה ס"ג כותב אדמוה"ז וז"ל: וקבלו חכמים שכל מלאכות או"נ מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יו"ט הותרו לגמרי אפי' שלא לצורך אכילת יו"ט ובלבד שיהא בהן צורך קצת אכילת יו"ט אף ע"פ שאינו צורך אכילה אלא צורך הנאת הגוף או צורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום שהיא ג"כ כהנאת הגוף לענין זה וכו' עכ"ל. ובפשטות נראה מלשון זה שס"ל שמה"ת צ"ל צורך קצת. וכמבואר בלקו"ש שם הערה 35. אבל לאידך נראה מההערה שאינו מוכרח, אלא שאם נאמר שהוא מה"ת יומתק לשון אדה"ז שם. ולכאור' איך אפ"ל שס"ל כרש"י שמה"ת אי"צ צורך קצת, דלפי"ז לא הי' לי' לסיים בנוגע מצוה עוברת שהיא ג"כ כהנאת הגוף לענין זה, דהרי אם רק מדרבנן צריכים צורך קצת הרי כמו"כ אפ"ל שלצורך מצוה עוברת לא אסרו חכמים. ולמה אתי עלה משום הנאת הגוף.

ולכך י"ל שגם לרש"י הא ד"הותרה מן התורה לגמרי", היינו שהוא סוג מיוחד בפ"ע שהותרה לגמרי, וכמו שכתבתי אז, אלא שסוג זה שהותרה לגמרי הוא סוג מלאכות הנושאות בעצמן בכח עכ"פ ענין או"נ. ולכך אם עושה לצורך מצוה לבד הנה לא רק אין בזה שום הנאה דאו"נ בפועל, כ"א שגם שולל ההנאה דאו"נ ע"י שכוונתו לשם מצוה (וע"ד – ולא ממש – מצוות לאו ליהנות ניתנו), וה"ז מבטל ה"בכח" של או"נ שבהמלאכה. וא"כ ה"ז סוג אחר של מלאכה שלא הותר. ולכך מובן שכשהיא מצוה עוברת שיש בזה כמין הנאת הגוף ג"כ, מה שמקיים הוא המצוה ואינו מבטלו, אז אין הכוונה לשם מצוה שוללת ה"בכח" של או"נ, מכיון שמצד הגדר דהנאת הגוף שיש בזה, ה"ז "בכח" של או"נ כמובן, וכמפורש בלקו"ש שם (בדעת התוס') שהנאת הגוף ה"ה מקצת באיכות דאו"נ (אלא שלדעת התוס' צ"ל מקצת זה בפועל, ולרש"י כשיש מקצת זה ה"ז עושה שיש כאן או"נ בכח, אף שבכללות כוונתו למצוה וכשאינו לצורך מצוה אלא שלא לצורך כלל אי"צ גם המקצת הזה מכיון שמ"מ יש כאן או"נ "בכח".

משא"כ כשאינה מצוה עוברת הרי יש כאן רק המצוה עצמה, אי"ז גדר או"נ, גם לא "בכח", ואף שיש כאן שמחה

של מצוה, הרי השמחה הוא מעשיית המצוה, ואי"ז גדר הנאת הגוף, כ"א פרט בעשיית המצוה, משא"כ במצוה עוברת, הרי יש כאן הנאה על שלא עבר המצוה, שזהו הנאת האדם נוסף על המצוה (כולל גם שמחתה - העצמית). ולכן גם להקס"ד סס"ל לאדמוה"ז כרש"י מוכרח להוסיף "או צורך מצוה עוברת כו" שהיא ג"כ כהנאת הגוף לענין זה", מכיון שע"ז מובן למה לרש"י אין הכוונה לשם מצוה סותרת ה"בכח" דאו"נ שבהמלאכה.

וי"ל שזהו ג"כ הכוונה במ"ש בקו"א ג בסי' תמ"ו וז"ל: ולפי"ז שריפת קדשים בי"ט היינו טעמא דלא דחי משום דאפשר לשורפן במוצאי יו"ט וכו' וה"ה למילה שלא בזמנה דאע"ג דאינא למימר בה מתוך שהותרה חבורה לצורך אכילה דהיינו שחיתה הותרה נמי לצורך מצוה וכו' משום שאפשר לקיים המצוה למחר כדפרש"י שם, וא"כ כ"ש וק"ו היכא דאפשר לקיים המצוה בו ביום בלא חילול יו"ט כגון להשליך לנהר דלא דחינן יו"ט וכו' עכ"ל, דלפי הקס"ד דס"ל לאדה"ז כרש"י הכוונה שם היא, דאדמוה"ז בא לבאר דהטעם למה דחי שריפת קדשים ומילה שלב"ז וכו' מטעם מתוך הוא לפי שאין כאן שום הנאת הגוף, לפי שאינה מצוה עוברת, וממילא אם הי' עושה ביו"ט הי' כאן רק כוונת מצוה (כולל שמחה של מצוה), וזה שולל ה"בכח" של או"נ, ולכן הי' אסור, ומטעם זה מוכרח אדה"ז בפנים הסעיף לבאר שהטעם למה ל"א כאן מתוך כו' הוא לפי שאפשר לקיים המצוה בלא חילול יו"ט, דאם הי' א"פ באופן אחר, הרי יש כאן הנאת הגוף שזה עושה כאן "בכח" או"נ. אבל מכיון שאפשר לעשות באופן אחר, הרי אין שום הנאת הגוף בשריפת חמץ, ונשאר רק כוונת ושמחת המצוה, ה"ז שולל ה"בכח" של או"נ.

ולפי"ז לא רק שאין מוכרע ממקומו היפך ממ"ש, כ"א אדרבא משם ראי', וכדלעיל.

ומה שהק' שכאן אי"ז כוונה הפכית, כ"א כוונה אחרת, באמת אינו כן, כי כשהוא בכוונה לשם מצוות לבד (שלאו ליהנות ניתנו) ה"ז להיפך מגדר הנאת הגוף ואו"נ וכו', וכמובן.

ומה שהק' מלשון רש"י "הותרה לגמרי", הרי נת"ל שסוג זה דמלאכות שיש בהם או"נ "בכח", הותרה לגמרי, אלא שסוג אחר, כשאיין בו או"נ "בכח", לא הותרה. וכדלעיל.

הרב יהודה לייב שפירא
ר"מ בישיבה גדולה.
מייאמי ביטש, פלארידא

ואתם תלוקטו ♦ קובץ ליקוט עניינים וביאורים פ' בא

להערות והארות, וכן
לקבלת קובץ זה בקביעות
ניתן לפנות לכתובת:
rizs@neto.bezeqint.net
או לפקס' 08-6882799

*

להקדשות - 050-4125205

קביעות שבועית בלקוטי שיחות
ואתם תלוקטו